

Επιτέλους, μας έφαγε η σαπίλα εδώ πέρα, φώναξε ο Ανατόλι Ντιάτλοφ, ο δεύτερος στην ιεραρχία του τεχνικού τμήματος. Το σήμα κινδύνου άναψε στη 1:29 το πρωί. Τρέχοντας με τριακόσιες χιλιάδες χιλιόμετρα το δευτερόλεπτο, τα φωτόνια πέρασαν μέσ' από την οθόνη (η σκόνη την έκανε να φαίνεται κιτρινωπή), διέσχισαν τον πυκνό καπνό των τούρκικων τσιγάρων και, ακολουθώντας ευθύγραμμη πορεία μέσ' από την αίθουσα ελέγχου, έπεσαν στις κόρες των ματιών του. Αμέσως μετά, το στρίγκλισμα μιας σειρήνας, με ταχύτητα μόνο 1.235 χιλιομέτρων την ώρα, χτύπησε τα τύμπανα των αυτιών του. Οι νευρώνες του, αδυνατώντας να ξεχωρίσουν τα δυο αυτά ερεθίσματα, εξαπέλυσαν μια ηλεκτρική εκκένωση που απλώθηκε σ' ολόκληρο το κορμί του. Ενώ τα μάτια του είχαν απορροφηθεί από την κόκκινη λάμψη και τ' αυτιά του προσπαθούσαν ν' αντισταθούν στα ηχητικά κύματα, οι μύες του λαιμού του σφίχτηκαν μέχρι που δεν πήγαινε άλλο, οι αδένες στο μέτωπο και στις μασχάλες του επιτάχυναν την παραγωγή του ιδρώτα, τα χέρια και τα πόδια του συσπάστηκαν και, χωρίς να το καταλάβει, το δηλητήριο άρχισε να κυκλοφορεί στο χείμαρρο του αίματός του. Παρά τη δεκάχρονη εμπειρία του, ο Ανατόλι Μιχάηλοβιτς Ντιάτλοφ έτρεμε απ' το φόβο.

Λίγα μέτρα πιο κει, μια άλλη αλυσιδωτή αντίδραση ακολουθούσε παράλληλη πορεία. Σε ένα από τα πλευρικά χειριστήρια ο υδράργυρος ανέβαινε ταχύτατα μέσα στο σωληνάκι ενός παμπάλαιου θερμομέτρου, ενώ τα σωματίδια του ιωδίου και του καϊσίου έχαναν τη σταθερότητά τους. Ήταν σαν να είχαν συνωμο-

τήσει αυτά τα αθώα στοιχεία, κι αντί να αλληλοεξουδετερωθούν, πάλευαν να σπάσουν τα δεσμά τους και να βασανίσουν τους δεσμοφύλακές τους. Αυτό το νέο πλάσμα που δημιουργήθηκε δεν άργησε να καταλάβει τον αντιδραστήρα Νο 4, αγνοώντας προκλητικά τους κανόνες ασφαλείας. Ζητούσε εκδίκηση χωρίς όϊκτο, την εκτέλεση των δεσμοφυλάκων του, ένα βασίλειο μόνο για τον εαυτό του. Θεριεύοντας όλο και περισσότερο, χύμηξε να καταλάβει ολόκληρη την εγκατάσταση: εάν τα ανθρώπινα πλάσματα δεν έπαιρναν άμεσα μέτρα, η σφαγή θα ήταν ανελέητη. Οι νεκροί θα ήταν χιλιάδες. Και η Ουκρανία, η Λευκορωσία, κι ίσως ολόκληρη η Ευρώπη, θα ερημώνονταν για πάντα.

Οι φλόγες κατέκαιαν τον ορίζοντα. Κάπου μακριά, οι βοσκοί τού Πρίπιατ, συνηθισμένοι στη σφοδρότητα των καιρικών φαινομένων, νόμιζαν ότι οι στήλες του καπνού ήταν δοκιμαστικές βολές πυροβολικού, ή ο επίσημος εορτασμός κάποιας νίκης. Ο βοσκός Μακάρ Μπαζντάγεφ ένιωσε τη γλώσσα του να δένεται κόμπος καθώς κοίταζε τον ουρανό –με το άρωμα της βότνιας στο λαιμό–, χωρίς να ξέρει ότι αυτό που έβλεπε ήταν η θανατική του καταδίκη. Πιο κοντά στην πυρκαγιά, μηχανικοί και χημικοί, κατασκευαστές αστεριών, αναγνώριζαν τη φύση του κατακλυσμού. Μετά από δεκαετίες προειδοποιήσεων κι αμφισβητήσεων είχε συμβεί το αδιανόητο, η κατάρρα που τόσες φορές είχαν ξορκίσει, η αιφνιδιαστική επίθεση που τόσο φοβούνταν. Οι παλιότεροι έβλεπαν ακόμα στα όνειρά τους γερμανικά τανκς, παιδιά πεθαιμένα από το κρύο και σειρές ολόκληρες από τάφους: ο εχθρός θα σάρωνε και πάλι τα δάση τους, θα 'βαζε φωτιά στις καλύβες τους και θα 'λουζε τους βωμούς τους με το αίμα των παιδιών τους.

Στη μιάμιση μετά τα μεσάνυχτα, ο Ντιάτλοφ αποφάσισε να δράσει. Απεχθανόταν την άνοιξη, μισούσε τα ηλιοτρόπια και τα τραγούδια των χωρικών, την υποχρέωση να χαμογελάει χωρίς λόγο. Και γι' αυτό προτιμούσε να μένει στο σταθμό, για να γλι-

τώσει από τη γενική ευφορία. Στις αργίες τον παρηγορούσαν μόνο η βότκα και οι υπερωρίες. Και τώρα αυτό! Οι σοφοί απ' το Κίεβο και τη Μόσχα, πόλεις με φαρδιές λεωφόρους, είχαν ορκιστεί ότι κάτι τέτοιο δεν υπήρχε περίπτωση να συμβεί. Τα σφάλματα είναι αδιανόητα, επαναλάμβανε με κάθε ευκαιρία ένας υψηλά ιστάμενος του κόμματος. Υπάρχει το εγχειρίδιο, δεν έχετε παρά ν' ακολουθήσετε τις οδηγίες.

Τώρα κανένα γιατροσόφι δεν μπορούσε να λύσει το πρόβλημα. Οι βελόνες των οργάνων είχαν τρελαθεί και γύριζαν σαν λάμες ελικοπτερού, και τα οχυρά που είχαν χτιστεί χάρη στο ανυποχώρητο πείσμα του σοσιαλισμού –χιλιάδες εργάτες είχαν χτίσει αυτή τη μυστική πόλη– είχαν αρχίσει να γκρεμίζονται μπροστά στα μάτια τους. Έτσι πρέπει να φλέγονταν τα Σόδομα: η νύχτα αλαφιασμένη απ' τις κραυγές κι από τη μυρωδιά της καμένης σάρκας, λαχανιασμένα σκυλιά να τρέχουν τρελαμένα στα στενοσόκακα, μαύρος καπνός προάγγελος θανάτου. Κι όλ' αυτά για μια σαχλαμάρα: για να δοκιμάσουν τις αντοχές του σταθμού, να ξεπεράσουν τις προδιαγραφές, να εκπλήξουν ευχάριστα το Υπουργείο.

Ελάχιστες ώρες πριν, ο Ντιάτλοφ είχε δώσει εντολή ν' αποσυνδέσουν το ψυκτικό σύστημα. Απλή ρουτίνα. Μέσα σε δευτερόλεπτα ο αντιδραστήρας είχε βυθιστεί σ' έναν τεμπέλικο ύπνο. Ποιος μπορούσε να υποπτευθεί ότι έπαιζε θέατρο; Η ανάσα του έγινε πιο αργή κι ο σφυγμός του ανεπαίσθητος: κάτι λιγότερο από 30 μεγαβάτ. Και τέλος έκλεισε τα μάτια. Ο Ντιάτλοφ, φοβούμενος ότι μπορεί να πέσει σε κώμα χωρίς δυνατότητα επανόδου, αγνόησε τη φωνή της λογικής: πρέπει ν' αυξήσουμε πάλι την ισχύ.

Οι τεχνικοί απέσυραν τα καρβίδια του βαριού, που ενεργούσαν ανασταλτικά, και το θηρίο ξαναζωντάνεψε. Οι δείκτες του σταθεροποιήθηκαν. Άρχισε και πάλι ν' αναπνέει. Οι τεχνικοί το πανηγύρισαν, χωρίς να ξέρουν ότι αυτές οι μπάρες ήταν η τελευταία ασπίδα προστασίας τους: οι οδηγίες χρήσης καθόριζαν ότι ο ελάχιστος αποδεκτός αριθμός ήταν το δεκαπέντε, ενώ τώρα απέ-

μεναν μόνο οκτώ. Τι βλακεία! Μια γκάφα που θα κόστιζε χιλιάδες ανθρώπινες ζωές. Ο σφυγμός του τέρατος δεν άργησε να φτάσει τα 600 μεγαβάτ και κυριολεκτικά σε χρόνο μηδέν απέκτησε αρκετές δυνάμεις για να καταστρέψει τους τοίχους τού κλουβιού του. Τα μουγκρητά του έκαναν τα έλατα του Πρίπιατ να τρέμουν σαν να ούρλιαζαν χίλιοι λύκοι ταυτόχρονα. Στην άμμο φάνηκαν ρωγμές και το ατσάλι γέμισε φουσκάλες. Ο πυρήνας του αντιδραστήρα Νο 4 έφτασε στη θερμοκρασία των αστεριών –το μάγμα ξεχυνόταν απ’ τα χοντρά του χείλη–, αλλά ο Ντιάτλοφ προσπάθησε να μιμηθεί τον Ίκαρο: συνεχίζουμε το πείραμα.

Το τέρας δεν λυπήθηκε ούτε αυτόν ούτε τους δικούς του. Επιτέθηκε στους φρουρούς του και τους ξέσκισε τα σπλάχνα· μετά, με όλο και μεγαλύτερη μανία, άρχισε την περιπλάνησή του στις στοές του σταθμού, διοχετεύοντας το δυναμισμό του στους αγωγούς του εξαερισμού. Παρακούοντας τις εντολές των ανωτέρων του, ο Βλαντίμιρ Κριατσούκ, τεχνικός 35 ετών, πάτησε το κουμπί AZ-5 για να αναστείλει την όλη διαδικασία. Διακόσιες μπάρες καρβιδίου του βαρίου έπεσαν πάνω στο σώμα του εισβολέα, αλλά μάταια. Αντί να υποκύψει, εκείνος κατατρόπωσε τους αμυνόμενους κι έγινε ακόμη πιο επικίνδυνος.

Είναι εκτός ελέγχου! Ο Αλεξάντρ Ακίμοφ, επικεφαλής τής ομάδας, δεν έλεγε ψέματα: το τέρας είχε ξεσαλώσει. Του Γιούρι Ιβάνοφ του ξερίζωσε τα μάτια και του Λεονίντ Γκορντεσιάν του έσπασε το κρανίο σαν καρύδι. Δυο εκρήξεις σφράγισαν το θρίαμβό του. Ο αντιδραστήρας Νο 4 είχε πάψει να υπάρχει.

Ο σταθμός ήταν το καμάρι της χώρας. Με απόλυτη μυστικότητα, μέσα σε κάμποσους εξοντωτικούς μήνες, ένας στρατός εργατών, υπό την εποπτεία εκατοντάδων στελεχών του Υπουργείου και διαφόρων υπηρεσιών ασφαλείας, είχε αναλάβει να κατασκευάσει τους αντιδραστήρες, τα κτίρια των γραφείων και τις αίθουσες ελέγχου· το δίκτυο της αποχέτευσης, τους μετασχηματιστές, τα υδραυλικά συστήματα, τις τηλεφωνικές υποδομές·

τα σπίτια των εργατών, τα σχολεία για τα παιδιά τους, τα κοινοτικά κέντρα· τον πυροσβεστικό σταθμό και τα τοπικά γραφεία του κόμματος και των μυστικών υπηρεσιών. Μια πόλη σε μικρογραφία, υπόδειγμα τάξης κι εργατικότητας, αυτόνομη σε όλα· ένα τέλειο σύστημα στημένο σ' έναν τόπο που δεν εμφανιζόταν καν στους χάρτες –μια αυθεντική ουτοπία–, απόδειξη του δυναμισμού του κομμουνιστικού συστήματος.

Με τα πάντα να καταρρέουν γύρω του, ο Ντιάτλοφ έδωσε διαταγή να τεθεί σε λειτουργία το σύστημα ψύξης έκτακτης ανάγκης (τα χέρια του έτρεμαν σαν φύλλα στον άνεμο). Πίστευε ότι, όπως συνέβαινε στις παλιές καλές εποχές, το νερό θα έπνιγε τη φωτιά.

Σύντροφε, οι αντλίες είναι εκτός λειτουργίας. Ήταν η φωνή του Μπορίς Στολιαρτσούκ. Ο Ντιάτλοφ θυμήθηκε πως την προηγούμενη μέρα ο ίδιος είχε διατάξει την αποσύνδεσή τους. Τι επίπεδο ακτινοβολίας έχουν; Τα όργανα έχουν όριο το ένα μιλιρέμ, και το 'χουμε ξεπεράσει από ώρες.

Ήταν εκατό φορές το ανώτατο επιτρεπτό όριο. Ο Ντιάτλοφ συνοφρυώθηκε και σκέφτηκε ότι οι σειρές των πτωμάτων θα ήταν μακριές.

Ο Βίκτορ Πέτροβιτς Μπριουχάνοφ, διευθυντής του σταθμού, κοιμόταν γενικά βαριά. Κάθε νύχτα γύριζε πότε στο ένα πλευρό και πότε στο άλλο αρνούμενος να ξυπνήσει: η συνείδησή του ήταν ανάλαφρη σαν μαξιλάρι γεμάτο πούπουλα. Όταν χτύπησε το τηλέφωνο, έβλεπε στον ύπνο του ένα νοσοκομειακό να τρέχει με τη σειρήνα του αναμμένη, και μόνο στο τρίτο κουδούνισμα σηκώθηκε κι άρπαξε τ' ακουστικό, μόνο που δεν άκουσε τίποτα απ' την άλλη άκρη της γραμμής. Μετά από κάμποσα δευτερόλεπτα άκουσε τη μουνδιασμένη φωνή του Ντιάτλοφ να προσπαθεί να δικαιολογήσει τα αδικαιολόγητα. Πώς να εξηγήσει ότι είχε αφήσει ανοιχτές τις πύλες της κόλασης;

Ο Μπριουχάνοφ κούμπωσε το πουκάμισό του. Σκέφτηκε: Δεν μπορεί να είναι τόσο σοβαρό. Κάποιος τρόπος πρέπει να υπάρχει να το κουκουλώσουμε. Όταν βγήκε απ' το σπίτι του, η αισιοδοξία του εξανεμίστηκε. Οι στήλες του καπνού, ψηλές σαν ουρανοξύστες, απειλούσαν να πέσουν πάνω του, ενώ ο αέρας τού έγδερνε τα πνευμόνια. Διέτρεξε τα τρία χιλιόμετρα που χώριζαν το Πρίπιατ από τον πυρηνικό σταθμό νομίζοντας ότι ζει έναν εφιάλτη· μόνο η ζέστη, αυτή η ζέστη που αργότερα θα τον σκότωνε, δεν τον άφηνε να χάσει το δρόμο του.

Ο Ντιάτλοφ τον περίμενε στην αίθουσα ελέγχου με το πρόσωπο γεμάτο κάπνα, το βλέμμα γεμάτο ντροπή. Ο Αλεξάντρ Ακίμοφ και ο Μπορίς Στολιαρτσούκ μίλησαν αντί γι' αυτόν: κατά τη γνώμη τους, η καταστροφή ήταν ανεπανόρθωτη.

Αφού βεβαιώθηκε πρώτα για τις ζημιές, ο Μπριουχάνοφ έτρεξε στο τηλέφωνο και σχημάτισε τον αριθμό του Υπουργείου. Ύστερα ζήτησε την Περιφερειακή και μετά την Κεντρική Επιτροπή του κόμματος. Ψέλλισε και τη μια και την άλλη φορά τις ίδιες φράσεις, τους ίδιους τυποποιημένους χαιρετισμούς, τις ίδιες δικαιολογίες, τις ίδιες ικεσίες: Χρειαζόμαστε βοήθεια, συνέβη κάτι φριχτό στο Τσερνόμπιλ.

Ενώ το πυρηνικό καύσιμο καταναλωνόταν, οι γραφειοκράτες του Υπουργείου επαναλάμβαναν ο ένας στον άλλο το νέο χωρίς να κάνουν το παραμικρό. Ο Μπριουχάνοφ συγκέντρωσε τους υφισταμένους του και, χωρίς να πιστεύει κι ο ίδιος τα λόγια του, τους ζήτησε να διατηρήσουν την ψυχραιμία τους, να δείξουν θάρρος και πίστη στο σοσιαλιστικό μέλλον. Κάποιος στη Μόσχα, σ' αυτή την πόλη με τις φαρδιές λεωφόρους, διάολε, δεν μπορεί, κάποιος θα ξέρει πώς να φρενάρι την καταστροφή. (Στην άλλη άκρη του σταθμού, στην αίθουσα με τις τουρμπίνες, πέντ'-έξι εργαζόμενοι πάλευαν με τη φωτιά. Προστατευμένοι από καχοσυνηρημένες κι άχρηστες ουσιαστικά κάσκες και στολές, προσπαθούσαν να προστατεύσουν τους χώρους αποθήκευσης βενζίνης από τις φλόγες. Τα δάχτυλά τους έπεφταν κομμάτι κομμάτι.)

Ο Μπριουχάνοφ δάγκωνε νευρικά τα χείλη του: Η πόλη του εξαφανιζόταν. Για κάποιο περίεργο λόγο, θυμήθηκε ένα τραγουδάκι της παιδικής του ηλικίας κι άρχισε να το μουρμουρίζει. Μην μπορώντας ν' αποφασίσει, περίμενε αρκετές ώρες πριν δώσει εντολή να εκκενωθεί ο σταθμός· όταν τα ρολόγια έδειχναν τρεις και η ακτινοβολία είχε ήδη διεισδύσει στα κύτταρα όλων των υφισταμένων του, έδωσε τελικά την εντολή να εγκαταλειφθεί το κτίριο. Δίπλα του είχαν μείνει μόνο ο Ντιάτλοφ, ο Αχίμοφ και ο Στολιαρτσούκ, κι η μόνη τους παρηγοριά ήταν ότι οι μανάδες τους θα έπαιρναν για λογαριασμό τους τα μετάλλια του ήρωα της Σοβιετικής Ένωσης.

Από το Πρίπιατ ο σταθμός φαινόταν σαν να γιορτάζει. Μια γαλάζια δέσμη φωτός υψωνόταν απ' το κέντρο του σαν κατάρτι. Το μόνο που έλειπε ήταν οι κόκκινες σημαίες, οι στρατιωτικές χαιρετούρες και τα σφυροδρέπανα.

Πολύ μακριά από κει, σ' έναν υπναλέο μετεωρολογικό σταθμό της Σουηδίας, μερικοί επιστήμονες επιβεβαίωσαν ξανά και ξανά τις ενδείξεις των επιστημονικών τους οργάνων. Δεν υπήρχε καμιά αμφιβολία: η ακτινοβολία που είχε εισβάλει στα σκανδιναβικά δάση δεν είχε προέλευση τους δικούς τους αντιδραστήρες. Κάποια φοβερή καταστροφή πρέπει να είχε συμβεί πίσω από το σιδηρούν παραπέτασμα.

Εκείνη την ημέρα ο μακρυμάλλης Παΐσι Καϊσάροφ ήξερε ότι θα 'παιρνε το βάπτισμα του πυρός. Σηκώθηκε απ' το κρεβάτι στις μύτες των ποδιών, για να μην ξυπνήσει τη γυναίκα του. Πολύ σύντομα θα γινόταν πατέρας ενός κοριτσιού. Μέχρι τότε η δουλειά τού φαινόταν αργή και βαρετή· οι σύντροφοί του χαίρονταν κάθε φορά που έσβηναν μια πυρκαγιά. Όμως τώρα ο εχθρός τούς είχε πιάσει στον ύπνο. Τι μπορούσε να περιμένει κανείς όταν ο ίδιος ο πυροσβεστικός σταθμός του Πρίπιατ είχε πάρει φωτιά; Μετά από μερικές ώρες, τα έντεκα μέλη της ομάδας του πολε-

μούσαν σώμα με σώμα τις φλόγες στο χώρο γύρω απ' το εργοστάσιο. Ήδη ο αντιδραστήρας Νο 4 αποτελούσε παρελθόν και τη θέση του είχε πάρει ένα κομμάτι τ' ουρανού γεμάτο πυκνά μαύρα σύννεφα. Έπρεπε να παλέψουν μέχρι θανάτου για να σώσουν τον αντιδραστήρα Νο 3! Καταδικασμένοι εξαρχής να δώσουν μια χαμένη μάχη, ο Καϊσάροφ κι οι συνάδελφοί του άδειασαν τα υδάτινα κανόνια τους πάνω στο τέρας, αλλά ούτε όλο το νερό της θάλασσας δεν θα μπορούσε να το αναχαιτίσει. Κάθε φορά που υποχωρούσαν οι φλόγες, ένα κομματάκι γραφίτη αρκούσε για να ξανατροφοδοτήσει τη μανία τους. Οι πυροσβέστες κατάπιναν τον καπνό και οι φλέβες τους φούσκωσαν σαν φίδια. Έπεσαν όλοι στο πεδίο της μάχης.

Οι ενισχύσεις που έστειλαν οι γειτονικές δημοκρατίες άργησαν να συγκεντρωθούν στην περιοχή, μην μπορώντας να επικοινωνήσουν μεταξύ τους, λες και κάποια κατάρα είχε απενεργοποιήσει τους ασυρμάτους τους. Δυο συντάγματα Ουκρανών σκαπανέων εγκαταστάθηκαν στα περίχωρα του Πρίπιατ. Ποιος μπορούσε να τους φανταστεί να πολεμούν κατά του ανέμου, ενώ είχαν εκπαιδευτεί στον πόλεμο των χαρακωμάτων; Οι διοικητές τους κατέστρωναν τα σχέδια της επίθεσης, μελετούσαν τους χάρτες κι υπολόγιζαν τις απώλειες. Η μάχη κράτησε ολόκληρο το απόγευμα –οι μονάδες έμοιαζαν να χάνουν τη μάχη από κάποιο αόρατο χέρι–, μέχρι που τελικά η φωτιά φάνηκε να τίθεται υπό έλεγχο.

Ο Ματβρέι Πλάτοφ, αξιωματικός του έβδομου σώματος αεροπορίας, πετούσε πάνω και γύρω από το σταθμό χωρίς να ξέρει ακριβώς ποιος ήταν ο εχθρός· παρά την επιμονή του, οι ανώτεροί του είχαν αρνηθεί να του αποκαλύψουν τη φύση της αποστολής του. Ο Πλάτοφ χάιδευε τα σύννεφα κι είχε πάψει να κάνει πια ερωτήσεις, μαγεμένος από τις ουκρανικές πεδιάδες –αυτό τον κίτρινο ωκεανό–, χωρίς να φαντάζεται την πανούκλα που απλωνόταν πάνω τους. Αυτή τη φορά, αποστολή του δεν ήταν να παρακολουθεί τ' αεροπλάνα του NATO ή να εκφοβίζει τους Ιά-

πωνες και τους Κινέζους –το αεροσκάφος του ήταν φορτωμένο με τόση άμμο, που μπορούσες να χτίσεις ολόκληρο οχυρό–, αλλά να νικήσει κάποιες άυλες ροές. Ο Ματβρέι Ιβάνοβιτς, ωρολογοποιός στο επάγγελμα, άφησε ένα χείμαρρο από αμμοχάλικο να πέσει πάνω στο καυτό δέρμα του θηρίου. Εκατοντάδες πιλότοι εκτέλεσαν πτήσεις με την ίδια αποστολή.

Στο πρόχειρο κατάλυμά του, τρία χιλιόμετρα μακριά, ο συνταγματάρχης Λιούμπομιρ Μίμκα ζωγράφιζε ένα αστέρι κάθε φορά που το φορτίο ενός από τους πιλότους έβρισκε στόχο. Στις 27 Απριλίου, στα μέσα του απογεύματος, ο Μίμκα ανακοίνωσε στον κυβερνητικό υπεύθυνο την απόλυτη επιτυχία της επίθεσης. Η ακτινοβολία είχε μειωθεί σε ανεκτά επίπεδα. Όμως οι χαρές και τα πανηγύρια δεν κράτησαν πολύ. Ένας αγγελιοφόρος τούς έφερε τα κακά νέα: το θηρίο είναι αιχμάλωτο, αλλά ζωντανό. Κι έτσι πληγωμένο, είναι ακόμα πιο επικίνδυνο.

Ο αντιδραστήρας Νο 4 ήταν ένα κοιμισμένο ηφαίστειο: όλοι γνώριζαν ότι στην κοιλιά του φιλοξενούσε ακόμα 190 τόνους ουράνιο-235, αρκετούς για να δημιουργήσουν ένα μίνι Μπιγκ Μπανγκ.

Το ραδιόφωνο μετέδιδε λόγους παρόμοιους μ' εκείνους που εξαπέλυε ο Στάλιν κατά του Χίτλερ: γέροι, παιδιά και γυναίκες έπρεπε να κινητοποιηθούν για τη σωτηρία της πατρίδας. Στο μεταξύ η αεροπορία συνέχιζε τους βομβαρδισμούς, προσθέτοντας βόρακα και μόλυβδο στις ρίψεις της. Οι πιλότοι, αφού σφυροκοπούσαν τους στόχους τους, επέστρεφαν στη βάση τους γι' απολύμανση: αντίθετα απ' ό,τι συνέβαινε με τους χωρικούς, αυτοί τουλάχιστον διέθεταν βάμμα ιωδίου, που μετριάξει τα συμπτώματα της ακτινοβολίας.

Το Πρίπιατ μετατράπηκε σε νοσοκομείο εκστρατείας. Τα πτώματα έμπαιναν το ένα πάνω στ' άλλο σε πλαστικές σακούλες –γυαλιστερά κομμουνιστικά σάβανα– κι οι τραυματίες περρίμεναν σιωπηλοί, χωρίς να έχουν καμιά πληροφόρηση, τα ελι-

κόπτερα που έπρεπε να τους μεταφέρουν στο Λένινγκραντ και στη Μόσχα. Οι περισσότεροι είχαν διαβρωμένα εντόσθια, ξεσκισμένα στήθη και έλκη στα χέρια. Κανείς απ' αυτούς δεν θα ζούσε πάνω από λίγες εβδομάδες. Στο Πολάσκαγιε, 150 χιλιόμετρα από κει, στις μανάδες και στις χήρες δεν επέτρεπαν καν να βλέπουν τα πρόσωπα των γιων και των συζύγων τους· οι στρατιωτικοί έκλειναν τα πτώματα σε τσίγκινα μπαούλα και τα έθαβαν μυστικά.

Η ρουτίνα σύντομα εγκαταστάθηκε στο Πρίπιατ και τη γύρω περιοχή. Οι κάτοικοι ξυπνούσαν αξημέρωτα ακόμα, φορούσαν στολές αμιάντου κι αφού προγευμάτιζαν με ψωμί και γάλα –μοναδικές τροφές που σήκωναν τα στομάχια τους– συμμετείχαν στις καθημερινές εργασίες. Οι οικογένειές τους, εξορισμένες στα περίχωρα του Κιέβου κι άλλων πόλεων, περνούσαν την ώρα τους λύνοντας σταυρόλεξα ή παρακολουθώντας στην τηλεόραση παραστάσεις μπαλέτου σε ασπρόμαυρη εκδοχή.

Στη Μόσχα οι κομματικοί καθησύχαζαν τον κόσμο και διέψευδαν τις φήμες. Είχε γίνει μια διαρροή χωρίς ιδιαίτερες συνέπειες, επαναλάμβαναν τα σοβιετικά μέσα ενημέρωσης, δεν υπάρχει λόγος ανησυχίας. Ακόμα κι ο δυναμικός γενικός γραμματέας σταύρωσε τα χέρια του όταν μια Αυστριακή δημοσιογράφος τόλμησε να τον ρωτήσει για τον αριθμό των νεκρών.

Στις 9 Μαΐου του 1986, δεκατρείς μέρες μετά τη διαρροή, το τέρας φαινόταν ηττημένο. Ακόμα ένας θρίαμβος του κομμουνισμού! Τα στελέχη του κόμματος διέταξαν να γεμίσουν τα μαγαζιά με μπουκάλια βότκα και γεωργιανό κρασί, έτσι ώστε να μπορέσουν να καθησυχάσουν κάπως τις συνειδήσεις τους πλότοι, πυροσβέστες κι «εκκαθαριστές». Τσουγκρίζαν τα ποτήρια τους στον αέρα ζητωκραυγάζοντας για να κρύψουν την απουσία των νεκρών. «Στην υγεία σας, σύντροφοι!» είπε υψώνοντας το ποτήρι του ο Μπορίς Τσένιν, επικεφαλής της κυβερνητικής επι-

τροπής που είχε αναλάβει ν' αντιμετωπίσει τις συνέπειες της καταστροφής.

Πολύ σύντομα ήταν σαν να μην είχε συμβεί τίποτα. Στην περιοχή γύρω από το Πρίπιατ, τα πουλιά άρχισαν και πάλι να βολτάρουν στον ουρανό και τα βουνά πρασίνιζαν καθώς θάμνοι και δέντρα έβγαζαν φύλλα, ενώ ένας κόκκινος ήλιος προσπαθούσε να καταπραΰνει την αγωνία των ελαφιών. Χωρίς τον καπνό των ερειπίων του αντιδραστήρα Νο 4 και τη μυστηριώδη απουσία φωνών και τραγουδιών, θα μπορούσε κανείς να φανταστεί ότι εδώ ήταν ο Παράδεισος.

Στις 14 Μαΐου το μεσημέρι, ο γενικός γραμματέας εμφανίστηκε ξανά μπροστά στους δημοσιογράφους: η κατάσταση ελέγχεται, δεν υπάρχει λόγος ανησυχίας. Και μετά, χρησιμοποιώντας τη γλώσσα των δημίων και των προδοτών, απέδωσε στις σκοτεινές δυνάμεις του καπιταλισμού τις φήμες ότι είχε συμβεί κάποια καταστροφή. Όμως η νίκη ήταν ένα όνειρο απατηλό: παρ' όλο που το κτήνος είχε αλυσοδεθεί, το δηλητηριό του απλωνόταν σ' ολόκληρη τη Γη. Ο άνεμος κι η βροχή μετέφεραν τους χυμούς του μέχρι την Ευρώπη και τον Ειρηνικό, τα περιττώματά του έπεφταν στα νερά των λιμνών και το σπέρμα του περνούσε μέσ' από τα γεωλογικά στρώματα μολύνοντας τα υπόγεια ύδατα. Το τέρας δεν βιαζόταν καθόλου, έπαιρνε την εκδίκησή του υπομονετικά: κάθε νεογέννητο χωρίς πόδια ή χωρίς πάγκρεας, κάθε στείρο πρόβατο και κάθε θνησιγενής αγελάδα, κάθε οξειδωμένος πνεύμονας, κάθε κακοήθης όγκος και κάθε σαρακοφαγωμένος εγκέφαλος μαρτυρούσαν την εκδικητική του μανία. Η κατάσταση του θα συνεχιζόταν στους αιώνες των αιώνων. Τελικά η έκρηξη θ' άφηνε 300 χιλιάδες εκτάρια μολυσμένη γη, 70 εγκαταλειμμένα χωριά, 120 χιλιάδες άστεγους κι έναν τεράστιο αριθμό αντρών, γυναικών και παιδιών που μολύνθηκαν απ' τη ραδιενέργεια.

Ο Μιχαήλ Μιχάηλοβιτς Σπεράνσκι, με τα έντονα γκριζα μάτια, είχε μόλις καταταγεί στο ναυτικό. Κακός στα μαθηματικά και την ορθογραφία, κι έχοντας μια τάση να βασανίζει τ' αδέρφια του, θεώρησε πολύ μεγάλη επιτυχία την κατάταξή του: ήταν 17 χρονών και το μόνο που τον ενδιέφερε ήταν τα λεφτά κι οι γυναίκες. Όταν ένας λοχίας τού πρότεινε να ενταχθεί στα ειδικά σώματα που εκτελούσαν έργα στην Ουκρανία και τη Λευκορωσία, με το δέλεαρ μιας μεγάλης αμοιβής, εγκατέλειψε την κοπέλα με το στρογγυλό πρόσωπο που μοιραζόταν το κρεβάτι της μαζί του κι έτρεξε ν' αναζητήσει την περιπέτεια.

Μετακινούμενος με διάφορα μυστηριώδη στρατιωτικά τρένα, μετά από τρεις μέρες έφτασε στον προορισμό του, έναν πρόχειρο καταυλισμό στην ουκρανική πεδιάδα. Εκατοντάδες εθελοντές ονειρεύονταν ήδη ατέλειωτες ώρες μάχης. Ένας ψηλόλιγνος λοχίας έδινε οδηγίες στην ομάδα του. Στις πέντε το πρωί ένα στρατιωτικό καμιόνι οδήγησε τον ίδιο και τέσσερις συντρόφους του σε κάποιο σημείο επτά χιλιόμετρα από το Πρίπιατ. Το φεγγάρι έλαμπε μέσ' απ' τα φύλλα των δέντρων. Οι διαταγές ήταν ξεκάθαρες: έπρεπε να σκοτώσουν όλα τα ζώα της περιοχής και να καθαρίσουν το έδαφος –ναι, όλο το έδαφος– για να το ελευθερώσουν από τη μόλυνση. Ήταν στρατιωτικοί, αλλά έπρεπε να γίνουν χασάπηδες. Δίκιο είχαν οι χωρικοί της περιοχής που τους είχαν κολλήσει το παρατσούκλι «εκκαθαριστές».

Τον Σπεράνσκι παραλίγο να τον πιάσουν τα κλάματα όταν σκότωσε το πρώτο του ελάφι, ένα θηλυκό λίγων μηνών, αλλά μετά από μερικές εβδομάδες, κι αφού το όπλο του είχε γεμίσει κι αδειάσει άπειρες φορές ασταμάτητα, δεν έκανε καν τον κόπο να κοιτάξει τα θύματά του. Τα πτώματα αρνιών, αγελάδων, γάτων, κατσικιών, πουλιών και άλλων κατοικίδιων ζώων μαζεύονταν σε στοίβες πριν βραχούν με βενζίνη και καούν σαν αιρετικοί. Οι εκκαθαριστές έπρεπε να ξηλώσουν όλα όσα δεν είχε καταπιεί το τέρας. Σε μια ακτίνα δέκα χιλιομέτρων γκρεμίστηκαν όλες οι πόλεις και τα χωριά, κόπηκαν οι κορμοί των δέντρων,

εξαφανίστηκε η πανίδα κι αποψιλώθηκε η χλωρίδα. Ο μοναδικός τρόπος διασφάλισης της επιβίωσης του ανθρώπινου γένους ήταν η μετατροπή των πεδιάδων σε ερήμους. Ο Μιχαήλ Μιχάηλοβιτς διεκπεραίωσε το έργο του με την ίδια απάθεια που είχαν δείξει οι δήμιοι των παππούδων του στο γκουλάγκ της Κολιμά. Αφού συνέβαλε με τόση αφοσίωση στη σφαγή, η ζωή έπαψε πια να φαίνεται ελκυστική στον Σπεράνσκι. Μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης θα τον εκτελούσαν για ένοπλη ληστεία.

Ο Πιοτρ Ιβάνοβιτς Καγκάνοφ, από ένα χωριό της Λευκορωσίας, ανέλαβε να καθαρίσει τα μπάτζα που είχαν εγκαταλειφθεί στην οροφή του αντιδραστήρα Νο 3. Ένα μαχητικό ελικόπτερο τον κατέβασε, ντυμένο με μια υποτυπώδη στολή αστροναύτη, σ' ένα είδος βόρβορου σπαρμένου με διάπυρες μπάλες γραφίτη (η καθεμιά πρέπει να ζύγιζε γύρω στα 10 με 12 κιλά). Καθήκον του ήταν να μετακινήσει όσο πιο πολλές μπορούσε, γιατί μέσα σε ελάχιστα δευτερόλεπτα οι μπότες του άνοιγαν και το δέρμα γέμιζε σκασίματα σαν να ήταν πηλός. Ο στρατός είχε προσπαθήσει να κάνει αυτή την εργασία με τη βοήθεια μικρών ιαπωνικών ρομπότ, αλλά τα κυκλώματα των ρομπότ έλιωναν σχεδόν αμέσως.

Ο Πιοτρ Ιβάνοβιτς οπλίστηκε με θάρρος και ζήτησε να τον κατεβάσουν στη στέγη σαν παιδί που γλιστράει σε νεροτσουλήθρα. Παρά τις προφυλάξεις του –είχε τοποθετήσει μολύβδινα ελάσματα στις μπότες του–, οι πατούσες των ποδιών του έκαιγαν σαν να περπατούσε σε κάρβουνα. Ανάπνεε με όλο και μεγαλύτερη δυσκολία κι έτσι όπως ήταν φυλακισμένος μέσα στην κάσκα, σχεδόν δεν μπορούσε να διακρίνει το περίγραμμα των χεριών του. Κατανάλωσε το χρόνο του πριν προλάβει να μετακινήσει έστω και μία μπάλα γραφίτη. Το ελικόπτερο ενεργοποίησε το καλώδιο με το οποίο ήταν δεμένος και ο Καγκάνοφ ανασύρθηκε στον ουρανό ηττημένος και μισοπεθαμένος. Ευτυχώς, εκα-

τοντάδες κληρωτοί στέκονταν στην ουρά για να τον αντικαταστήσουν.

Αφού έσπασαν το κεφάλι τους γι' αρκετές εβδομάδες, οι σοφοί Μοσχοβίτες βρήκαν επιτέλους έναν τρόπο να φρενάρουν την καταστροφή. Μια ομάδα μηχανικών κατέστρωσε τα σχέδια μέσα σε τέσσερα μερόνυχτα και τα υπέβαλε στις ανώτερες αρχές. Αρχιτέκτονες, φυσικοί, γεωγράφοι κι άλλοι ειδικοί επιδοκίμασαν τη στρατηγική: ο μόνος τρόπος να νικήσουν το τέρας ήταν να το θάψουν. Το κιβούρι, έχοντας σχεδιαστεί βιαστικά, έμοιαζε με παπουτσοθήκη. Οι δυσκολίες ανέγερσής του δεν ήταν καθόλου αμελητέες, γιατί έπρεπε να το οικοδομήσουν εξ αποστάσεως – η ακτινοβολία έκανε αδύνατη την προσέγγιση– χρησιμοποιώντας σκαλωσιές, γερανούς κι άλλα εργαλεία. Τρία εργοστάσια άρχισαν ν' ασχολούνται μόνο με την κατασκευή τεράστιων πλακώντσιμέντου ογδόντα επί τριάντα. Μπουλντόζες, γερανοί και τρακτέρ έφτασαν στο Πρίπιατ από κάθε γωνιά της πατρίδας, ενώ πάνω από 22.000 εκκαθαριστές ανέλαβαν το έργο τής συναρμολόγησης. Έτσι ξεκίνησε ένα καινούργιο στάδιο στον πόλεμο: για να εκπληρωθούν οι υποσχέσεις του γενικού γραμματέα του κόμματος, το φρούριο αυτό έπρεπε να έχει ολοκληρωθεί μέσα σε λίγες μόνο εβδομάδες.

Ο Βαλέρι Λάγκασοφ είχε αφιερώσει τη ζωή του ολόκληρη στα άτομα. Από παιδί είχε ερωτευτεί αυτά τα απειροελάχιστα σύμπαντα και για χρόνια ολόκληρα δεν είχε άλλη δουλειά από το να σχεδιάζει μοντέλα υπό κλίμακα. Έχοντας γίνει μέλος του Ινστιτούτου Κουρτσάτοφ, επαινούσε ασταμάτητα τις αρετές τής ατομικής ενέργειας κι έπεισε τους προϊσταμένους του να κατασκευάσουν όλο και περισσότερα πυρηνικά εργοστάσια. Αντί να χρησιμοποιούν αυτή την ενέργεια για κακό σκοπό, όπως οι σύμ-

μαχοι στη Χιροσίμα και στο Ναγκασάκι –έλεγε ξανά και ξανά–, η ΕΣΣΔ είχε υποχρέωση να ηλεκτροδοτήσει εκατοντάδες πόλεις. Χάρη στην επιμονή του, δεκάδες αντιδραστήρες εμφανίστηκαν στους χάρτες.

Μαθαίνοντας το συμβάν στο Τσερνόμπιλ, ο Λάγκασοφ έδωσε μια συνέντευξη στην «Πράβντα». Παραδέχτηκε τη σοβαρότητα των δεδομένων, αλλά παρουσιάστηκε επίσης πεπεισμένος ότι η σοβιετική βιομηχανία θα έβγαινε δυναμωμένη απ' την καταστροφή. Ακριβώς ένα χρόνο μετά την έκρηξη, στις 27 Απριλίου 1987, ο επιστήμονας αυτός έγραψε ένα κείμενο με τίτλο «Είμαι καθήκον μου να μιλήσω», όπου αντέκρουε τις ίδιες του τις δηλώσεις. Είχε κάνει λάθος: η πυρηνική βιομηχανία δεν ήταν επικίνδυνη μόνο για την ΕΣΣΔ αλλά για ολόκληρο τον πλανήτη. Αφού το υπέγραψε, τίναξε τα μυαλά του στον αέρα.

Η κυβερνητική επιτροπή διέταξε μια ταχεία έρευνα των γεγονότων. Αφού μάζεψε εκατοντάδες καταθέσεις, μια ειδική ομάδα της ΚGB συνέλαβε τον Βίκτορ Μπριουχάνοφ, διευθυντή τού πυρηνικού σταθμού· τον Νικολάι Φομίν, υποδιευθυντή κι επικεφαλής μηχανικό· τον Ανατόλι Ντιάτλοφ, υποδιευθυντή του τεχνικού τμήματος· τον Μπορίς Ρογκόικιν, υπεύθυνο της νυχτερινής φρουράς· τον Αλεξάντρ Κοβαλένκο, υπεύθυνο για το δεύτερο και τον τρίτο αντιδραστήρα· και τον Γιούρι Λαουτσκίν, επιθεωρητή της Γκοσατομναντζόρ, της υπηρεσίας που ήταν υπεύθυνη για την εκμετάλλευση των ουκρανικών πυρηνικών εργοστασίων. Οι έξι αυτοί δικάστηκαν μυστικά, με τις κατηγορίες ότι δεν ζήτησαν την έγκριση της Μόσχας για να εκτελέσουν τα πειράματα που προκάλεσαν την καταστροφή, ότι δεν πήραν τ' απαραίτητα μέτρα για να τη σταματήσουν κι ότι άργησαν να καλέσουν τις ομάδες βοήθειας. Οι παλιοί διευθυντές προσφέρθηκαν να καταθέσουν τη μαρτυρία τους, αλλά οι δικαστές δεν έκαναν καν τον κόπο να τους ακούσουν. Ο Μπριουχάνοφ, ο Φομίν και ο

Ντιάτλοφ καταδικάστηκαν σε δέκα χρόνια κάθειρξη, ο Ρογκόικιν σε πέντε, ο Κοβαλένκο σε τρία κι ο Λαουτσίν σε δύο. Για τους κομματικούς, αυτοί ήταν οι μόνοι υπεύθυνοι.

Η υπολοχαγός Μάβρα Κουζμίνισνα, ειδική στις καταστροφές, είχε την εντύπωση ότι τα υπολείμματα του αντιδραστήρα Νο 4, με τους γερανούς ολόγυρά τους, έμοιαζαν με ταραντούλα. Τα ψηλά της πόδια λύγιζαν για να φτάσουν στο στόμα της, όπου έχωναν βόρακα σαν μοναδική τροφή. Μανιώδης ορειβάτισσα και μέλος της ομάδας άρσης βαρών της όγδοης στρατιάς πεζικού, είχε φτάσει στο Πρίπιατ για να επιβλέψει τις εργασίες. Δίπλα στο εργοστάσιο υψωνόταν σιγά σιγά ο γιγάντιος τοίχος: πάνω από εκατό χιλιάδες κυβικά μέτρα τσιμέντο. Το έργο προχωρούσε σύμφωνα με το σχέδιο. Σύντομα κανείς δεν θα θυμόταν τους νεκρούς, η έκρηξη θα ξεχνιόταν και οικογένειες απ' τη Σιβηρία ή τον Καύκασο θα ξανάδιναν ζωή στα περίχωρα του Πρίπιατ. Η Μάβρα Κουζμίνισνα σκέφτηκε ότι αν ο κόσμος ήταν αλλιώς, ούτ' εκείνη θα είχε καμιά αντίρρηση να μετακομίσει σ' αυτή την περιοχή. Τα προκατασκευασμένα μπλοκ έμπαιναν στη θέση τους σαν κομματάκια Λέγκο· οι γερανοί τα σήκωναν στον αέρα –αιωρούμενα μπιμπελό εξήντα τόνων– και τα τοποθετούσαν πάνω στα υπολείμματα του αντιδραστήρα Νο 4. Η υπολοχαγός Κουζμίνισνα σκέφτηκε έναν αρχαίο ναό. Οι φωτογραφίες που πήραν οι δορυφόροι έδειχναν μια εικόνα πολύ χαρακτηριστική: μια σαρκοφάγο ύψους ογδόντα μέτρων. Τελική κληρονομιά του κομμουνισμού στην ανθρωπότητα.